

DANEKRÆ

Som følge af de nye danekræ-bestemmelser, der trådte i kraft 1.1.1990, blev to fossilfund i december 1990 som de første erklæret for danekræ af Statens Museumsnævn. Det ene er en hidtil ukendt fossil fisk fra moleret på Fur, og det andet er en stor kalkblok indeholdende 25 velbevarede skaller og pigge af et sjældent søpindsvin fra Fakse Kalkbrud.

DET FØRSTE DANEKRÆ

— EN GANSKE LILLE FISK

af Niels Bonde og Erik Fjeldsø Christensen

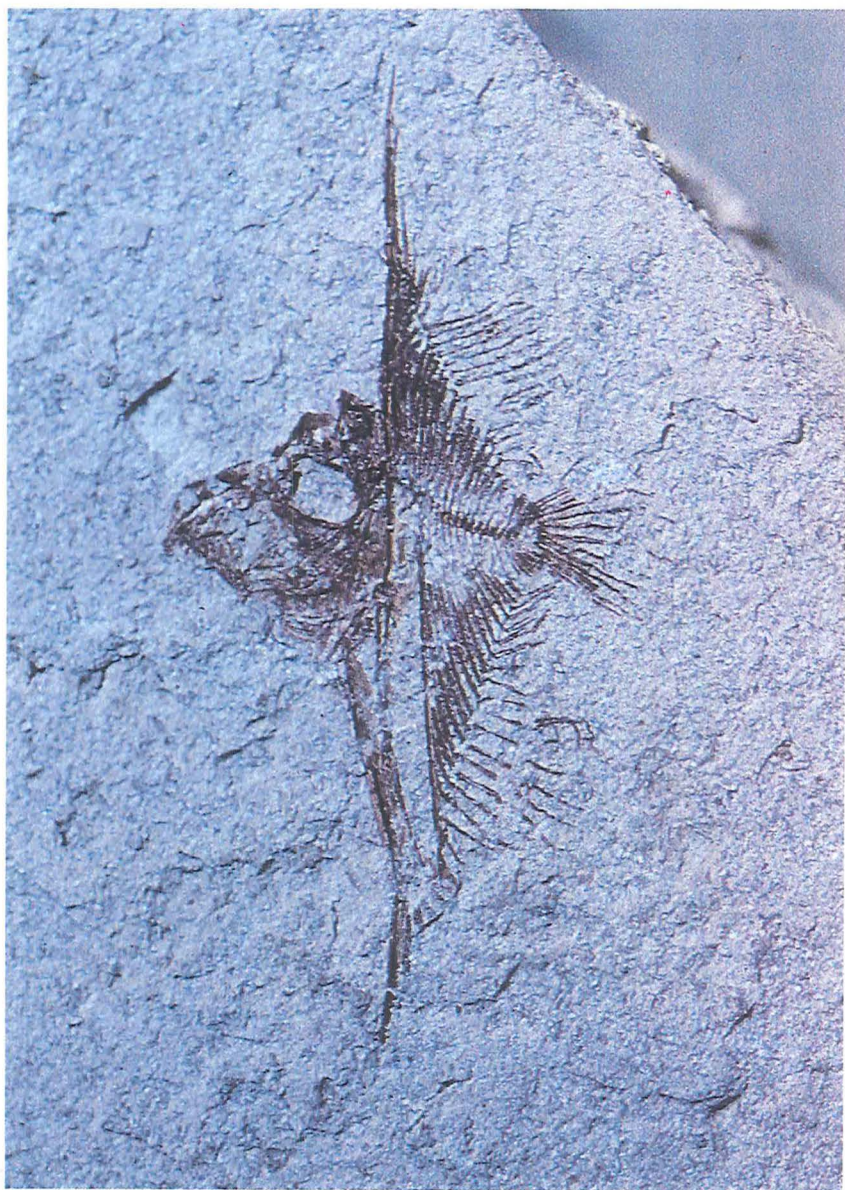
Sommeren var næsten gået på Fur, da en tysk familie dukkede op på museet med dagens fossilfund fra molerskrænterne på Nordfur. Familien havde tidligere samlet fossiler på Fur og hevendte sig som sædvanligt på museet for at få bestemt de indsamlede fund. Samlingen blev rutinemæssigt gennemgået, og som så ofte var det den lille almindelige laksefisk, der var blevet fundet. Og dog - en lille uanseelig fisk tiltrak sig opmærksomheden. Mikroskopet afslørede straks, at der sandsynligvis var tale om et fossil, der ikke tidligere var fundet i moleret.

Familien overlod stykket til Fur Museum, der bad Statens Museumsnavns naturvidenskabelige referencegruppe om at behandle sagen, og efter at have indhentet ekspertudtalelser kunne det konstateres, at fisken vitterligt aldrig før var fundet i moleret, og at stykket var både velbevaret og af største videnskabelig interesse. Fisken blev erklæret for danekræ, og den tyske familie fik udbetalt en dusør.

Et af Danmarks første danekræ blev altså en lille uanseelig fisk. Det understreger, at det ikke altid er de store imponerende stykker, der fremover kan forventes at blive erklæret danekræ, men at fundenes videnskabelige betydning også kan blive afgørende.

Fisken tilhører nu Staten og registreres på Geologisk Museum, hvorefter den vil blive deponeret på Fur Museum. Her vil den kunne ses fra påsken 1991.

Den lille, godt 15 mm lange fisk er ca. 30 mm høj og har et uforholdsmæssigt stort hoved i forhold til kroppen, der har været ganske smal. De mærkelige proportioner skyldes nok, at fisken ikke er fuldt udvokset. Der er mange eksempler på, at fisk vokser fra en højkroppet form med lange finnestråler og/eller -pigge til en mere 'normal' fiskefacon med lavere krop og finner. Den højkroppede

Figur 1. Danmarks første 'danekræ', den lille havgalt-lignende fisk bevaret som skeletaftryk i et stykke moler fra nordkysten af Fur. Foto: E. Fjeldsø Christensen.

form synes at være en ret almindelig måde for tilpasning til liv i planktonet (svævet) på de unge stadier, hvor de lange pigge gør dem til et dårligt bytte for de lidt større rovdyr. Det er sandsynligt, at molerfiskene har levet fritsvømmende i planktonet i de øvre vandmasser, idet store dele af moleraflejringerne tyder på, at der har været iltfattigt ved bunden. Molerfiskene har et meget stort hoved med kæberne skudt langt frem. Sådan bliver fisk tit bevaret i iltfattige miljø, hvor de bliver kvalt.

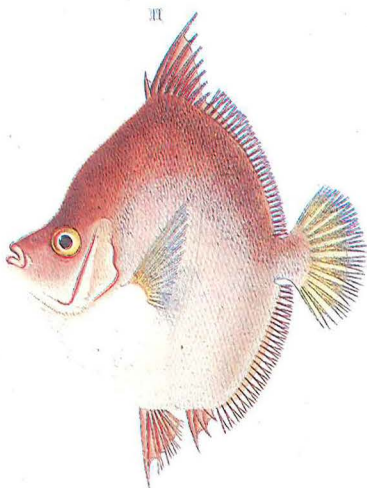
Nutidige slægtninge

Skeletanatomen stemmer godt overens med den nutidige familie Caproidae, der har 2 slægter:

1) *Capros* med arten *Capros aper* fra Middelhavet og Østatlantien. Den kaldes havgalt på dansk og kommer på sjældne besøg i Nordsøen og Skagerrak.

2) *Antigonia* har ikke noget dansk navn. Et dusin arter er kendt i Atlanterhavet fra USAs østkyst til kysten ud for Brasilien, fra Portugal til Senegal i Afrika, i det Indiske Ocean, omkring Australien og Philippinerne, ved Japan og Hawaii.

Baseret på skeletanatomen synes fisken nærmeste slægtning at være *Antigonia*, som lever i planktonet som små, mens de voksne, der er op til 15 cm lange, lever i mindre stimer på dybder mellem 50 og 600 m, hvor de æder små blæksprutter, krebsdyr og bløddyr. *Antigonia* fanges sjældent, og levevisen er dårlig kendt.

Andre fossiler

Begge slægter kendes fra Tertiæret i Europa. 2–3 arter af *Capros* er fundet i Oligocæn i Østeuropa og i Miocæn i Middelhavsområdet. *Antigonia* menes fundet i Oligocæn i Polen samt fra Nedre Eocæn i Italien. Molerets fisk er 4–5 millioner år ældre og er dermed den ældste helt nære slægtning til *Antigonia*, men da den næppe kan henføres til selve denne slægt, skal den altså have et nyt slægts- og artsnavn.

Molerets *Antigonia* har også interesse ved at være den nordligst kendte forekomst, men man skal dog være opmærksom på, at Danmark for 50 millioner år siden lå 5–10° nærmere Ækvator end i dag.

Figur 2. *Antigonia rubescens*, en indo-pacifisk art, der lever bl.a. omkring Australien og ved Japan. Billedet er fra en tavle i et næsten 150 år gammelt værk om Japans fauna. Foto: Ole Bang Berthelsen.